

KVALITETSDEKLARATION

Skolundersökningen om brott (SUB) 2021

Ämnesområde

Rättsväsende

Statistikområde

Kriminalstatistik

Produktkod

RV0110

Referenstid

Undersökningens frågor undersöker förhållanden under olika typer av tidsperioder, beroende på frågeavsnitt i enkäten. Här följer en sammanfattande beskrivning av de olika tidsperioder som gäller för de olika frågeavsnitten:

Avsnitt A. Frågor om eleven och elevens familj

Detta avsnitt innehåller frågor med tre olika referensperioder:

- förhållandet som råder vid svarstillfället
- de senaste 12 månaderna
- de senaste tre åren.

Avsnitt B. Frågor om utsatthet för brott under de senaste 12 månaderna

Frågorna i detta avsnitt har de senaste 12 månaderna som referensperiod.

Avsnitt C. Frågor om delaktighet i brott och andra problembeteenden under de senaste 12 månaderna

Frågor som rör egen delaktighet i brott har de senaste 12 månaderna som referensperiod, medan frågan som rör om eleven någon gång åkt fast för brott avser tiden ända fram till datainsamlingen.

Avsnitt D. Frågor om tobak, alkohol och droger

Frågan om rökning och användning av snus avser förhållandet som råder vid svarsstillfället, medan frågorna om användning av alkohol och narkotika har de senaste 12 månaderna som referensperiod.

Avsnitt E. Frågor om kompisars brottslighet

Frågorna i detta avsnitt avser tidsperioden ända fram till svarstillfället.

Avsnitt F. Frågor om relationen till föräldrarna

Frågorna i detta avsnitt avser förhållandet som råder vid svarstillfället.

Avsnitt G. Frågor om skolan

Detta avsnitt innehåller frågor med två olika referensperioder:

- förhållandet som råder vid svarstillfället
- de senaste 12 månaderna.

Utöver detta finns en fråga om elevens betyg i vissa ämnen föregående termin.

Avsnitt H. Frågor om fritid och kompisar

Detta avsnitt innehåller frågor med två olika referensperioder:

- förhållandet som råder vid svarstillfället
- ända fram till tidpunkten för datainsamlingen.

Avsnitt I. Frågor om hur eleven mår och är som person

Detta avsnitt innehåller frågor med två olika referensperioder:

- förhållandet som råder vid svarstillfället
- de senaste 12 månaderna.

Avsnitt J. Frågor om hur eleven tycker/känner inför vissa saker

Detta avsnitt innehåller frågor som rör förhållandet som råder vid svarstillfället.

Observera att SUB ingår i den officiella statistiken från och med SUB 2019, det vill säga undersökningsåret 2019. I rapporten publiceras dock även motsvarande resultat från tidigare undersökningsomgångar (SUB 2015 och SUB 2017), vilka är producerade utifrån samma kvalitetskrav.

Statistikens kvalitet	4
1 Relevans	4
1.1 Ändamål och informationsbehov	4
1.1.1 Statistikens ändamål	4
1.1.2 Statistikansvändares informationsbehov	4
1.2 Statistikens innehåll	4
1.2.1 Objekt och population	4
1.2.2 Variabler	5
1.2.3 Statistiska mått	10
1.2.4 Redovisningsgrupper	10
1.2.5 Referenstider	11
2 Tillförlitlighet	12
2.1 Tillförlitlighet totalt	12
2.2 Osäkerhetskällor	12
2.2.1 Urval	13
2.2.2 Ramtäckning	14
2.2.3 Mätning	14
2.2.4 Bortfall	14
2.2.5 Bearbetning	16
2.2.6 Modellantaganden	16
2.3 Preliminär statistik jämförd med slutlig	16
3 Aktualitet och punktlighet	17
3.1 Framställningstid	17
3.2 Frekvens	17
3.3 Punktlighet	17
4 Tillgänglighet och tydlighet	17
4.1 Tillgång till statistiken	17
4.2 Möjlighet till ytterligare statistik	17
4.3 Presentation	17
4.4 Dokumentation	17
5 Jämförbarhet och sam användbarhet	18
5.1 Jämförbarhet över tid	18
5.2 Jämförbarhet mellan grupper	18
5.3 Sam användbarhet i övrigt	18
5.4 Numerisk överensstämmelse	19
Allmänna uppgifter	19
A Klassificeringen Sveriges officiella statistik	19
B Sekretess och personuppgiftsbehandling	19
C Bevarande och gallring	19
D Uppgiftsskyldighet	19
E EU-reglering och internationell rapportering	19
F Historik	20
G Kontaktuppgifter	20

Statistikens kvalitet

1 Relevans

Ungdomsbrottslighetens omfattning och utveckling är en återkommande fråga i samhällsdebatten. Det är välkänt att många av de brott som ungdomar begår, och utsätts för, inte upptäcks och polisanmäls. Skolundersökningen om brott (SUB), som bygger på självdeklarerad utsatthet för brott och delaktighet i brott bland elever i årskurs 9, utgör en viktig källa till kunskap om ungdomars utsatthet, samt om ungdomsbrottslighetens omfattning och karaktär. Eftersom självdeklarationsundersökningar inte är beroende av registerbaserad kriminalstatistik, har man möjlighet att genom SUB få en bild av den brottslighet som inte kommer till rättsväsendets kännedom.

1.1 Ändamål och informationsbehov

1.1.1 Statistikens ändamål

Det främsta syftet med SUB 2021 är att studera utvecklingen *över tid*, vad gäller utsatthet för brott och delaktighet i brott bland ungdomar i årskurs 9. Utöver detta presenteras utsattheten för brott samt delaktigheten i brott uppdelat på olika grupper av elever.

Skolundersökningen om brott har genomförts sedan 1995. Undersökningen initierades vid kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet och har sedan 1999 genomförts på Brå. Under perioden 1995–2005 genomfördes undersökningen vart annat år. Därefter genomfördes den vart tredje år fram till 2011, för att därefter genomföras 2015, 2017, 2019 och 2021. Sedan 2016 är det inskrivet i Brås instruktion att SUB ska genomföras minst vart tredje år.

1.1.2 Statistikanvändares informationsbehov

Primära användare av SUB är rättsväsendet och socialtjänsten, men undersökningens resultat kan också användas av

- forskare vars studier rör exempelvis riskfaktorer för unga som begår brott.
- skolpersonal och andra aktörer inom skolväsendet, framför allt för kunskap om den utsatthet för brott som förekommer i skolmiljö.
- Sveriges Kommuner och Regioner (SKR), i deras arbete med att skapa trygga skolor.
- Brottsoffermyndigheten, i deras arbete med att sprida kunskap om utsatthet bland ungdomar och var de som utsatts kan vända sig för stöd och hjälp.

1.2 Statistikens innehåll

Redovisningen av utsatthet för brott och andra kränkningar samt delaktighet i brott och andra riskbeteenden sker på individnivå, vilket innebär att resultaten redovisas i form av andel elever *av samtliga medverkande*. När det gäller information om händelserna, såsom brottsplats och om brottet har polisanmälts, redovisas resultaten som andel *av de utsatta*.

1.2.1 Objekt och population

Undersökningen är en urvalsundersökning, och populationen är elever inskrivna vid kommunala och fristående skolor som enligt SCB:s skolregister har årskurs 9. I urvalsramen ingick totalt 1 546 skolor, vilket motsvarar 113 409 elever. Utifrån detta gjordes ett slumpmässigt urval om 402 skolor.

Särskolor och specialskolor ingår inte i urvalet. Endast klasser där eleverna själva kan fylla i enkäten inkluderas i urvalet. Detta medför att urvalet inte omfattar klasser med elever som kan antas ha svårigheter att förstå enkäten, exempelvis på grund av vissa typer av funktionsvariationer eller språkhinder. Därutöver exkluderas även skolor med färre än fem elever i årskurs 9, vilket kan vara fallet med till exempel sjukhusskolor.

1.2.2 Variabler

Nedan följer en lista på de variabler som finns i SUB 2021.

Registervariabler – inhämtas från SCB

Typ av huvudman för skolan (kommunal skola eller enskild skola)

Län

Kommun

Processdata, urvalsinformation, vikter

SCB-id

Svarsdatum

Utsändning

Stratumtillhörighet

Skolnummer (löpnummer)

Kalibreringsvikt

Elevantal i populationen per stratum

Urvalstorlek skolenheter per stratum

Antal svarande skolenheter per stratum

Designvikter

Frågeformulär

Del A. Frågor om eleven och elevens familj

Hur gammal är du?

Kön

Födelseland (du själv)

Födelseland (mamma)

Födelseland (pappa)

Vilken typ av bostad bor du i?

Är dina föräldrar skilda/separerade?

Vilka personer bor du med?

Har din mamma universitets-/högskoleutbildning?

Har din pappa universitets-/högskoleutbildning?

Har din mamma något arbete?

Om nej, vad gör din mamma?

Har din pappa något arbete?

Om nej, vad gör din pappa?

Hur mycket pengar har du ungefär till fritid och nöjen varje månad?

Har du, på grund av din familjs ekonomi, inte kunnat göra eller köpa något som många andra i din ålder kan under de senaste 12 månaderna?

Hur känner du dig när du tänker på din familjs ekonomi?

Hur många gånger har du varit utomlands på semester under de senaste tre åren?

Del B. Frågor om utsatthet för brott under de senaste 12 månaderna

Har du under de senaste 12 månaderna råkat ut för att ...

... någon stulit din cykel?

Gjordes polisanmälan den senaste gången det hände?

... någon stulit din plånbok?

Gjordes polisanmälan den senaste gången det hände?
... någon stulit din mobiltelefon?
Gjordes polisanmälan den senaste gången det hände?
... någon stulit annan värdefull sak från dig?
Gjordes polisanmälan den senaste gången det hände?
Under de senaste 12 månaderna, har någon med avsikt slagit dig, sparkat dig eller utsatt dig för annat våld så att du skadades så mycket att du blev tvungen att besöka sjuksköterska, sjuksyster, läkare eller tandläkare?
Var hände det den senaste gången?
Blev händelsen polisanmäld?
Under de senaste 12 månaderna, har någon med avsikt slagit dig, sparkat dig eller utsatt dig för annat våld så att du fick ont, men inte behövde söka sjukvård?
Var hände det den senaste gången?
Blev händelsen polisanmäld?
Har du under de senaste 12 månaderna blivit hotad så att du känt dig allvarligt rädd?
Var hände det den senaste gången?
Blev händelsen polisanmäld?
Har någon under de senaste 12 månaderna hotat dig med våld eller vapen, eller använt våld eller vapen mot dig, för att få pengar eller andra värdesaker (t.ex. din mobiltelefon)?
Var hände det den senaste gången?
Blev händelsen polisanmäld?
Har någon tafsat eller tagit på dig på ett sexuellt sätt fast du inte ville det under de senaste 12 månaderna?
Var hände det den senaste gången?
Blev händelsen polisanmäld?
Har du blivit tvingad till att göra något som du upplevde som sexuellt under de senaste 12 månaderna?
Var hände det den senaste gången?
Blev händelsen polisanmäld?
Har du under de senaste 12 månaderna råkat ut för att ...
... någon skrivit kränkande saker om dig på internet (t.ex. på Facebook, Instagram, en blogg eller liknande)?
... någon lagt upp bilder eller filmklipp på dig på internet som du inte ville ska spridas (t.ex. på Facebook, Instagram, en blogg eller liknande)?
Har någon enligt din uppfattning utsatt dig för brott någon gång under de senaste 12 månaderna på grund av ...
... din svenska eller utländska bakgrund?
... din religion?
... din sexuella läggning?
... din könsidentitet?

Del C. Frågor om delaktighet i brott och andra problembeteenden

Hur många gånger har du gjort följande saker under de senaste 12 månaderna?
Skolkat från skolan en hel dag
Åkt buss, spårvagn, tunnelbana, pendeltåg eller tåg utan att betala ("plankat")
Kört bil eller mc utan körkort eller körkortstillstånd
Med flit förstört något som inte var ditt (t.ex. busskur, gatlykta, fönster, någons cykel eller liknande)
Klottrat så kallade "tags" eller liknande med tusch eller sprayfärg
Utan tillstånd gjort en större graffitimålning
Stulit eller snattat något i en affär
Använt någon annans eller ett förfalskat ID-kort

Skaffat dig pengar genom att lura någon

Stulit något från skolan

Stulit något från ditt hem (t.ex. alkohol, cigaretter eller annat)

Stulit någons mobiltelefon

Stulit en cykel

Stulit en moped eller motorcykel

Stulit en bil

Stulit något ur en bil

Stulit något ur en ficka, väska, ryggsäck eller liknande

Ryckt en väska eller liknande från någon du inte känner

Stulit något ur en källare, vindsförråd eller liknande

Stulit något annat som vi inte frågat om

Köpt något som du visste var stulet

Sålt något som du visste var stulet

Brutit dig in i en bostad eller annan byggnad

Haft med en kniv som vapen när du gått ut

Hotat någon med våld eller vapen för att få pengar eller andra värdesaker (t.ex. en mobiltelefon)

Utan tillåtelse tänt eld på något värdefullt (t.ex. en bil, byggnad eller skog)

Med avsikt slagit någon som inte tillhör din familj så att du tror eller vet att han/hon behövde sjukvård

Med avsikt slagit någon som tillhör din familj så att du tror eller vet att han/hon behövde sjukvård

Slagit någon så att han/hon fick ont, men inte så att det behövdes sjukvård

Med avsikt skadat någon med ett vapen (t.ex. en kniv)

Laddat ned musik, filmer, spel eller annan programvara genom illegal fildelning

Skrivit något eller lagt ut bilder/film på internet för att kränka någon

Har du någonsin åkt fast för polisen för något brott du begått?

Hur gammal var du första gången du åkte fast?

Fick du delta i samtal eller något program inom socialtjänsten?

Del D. Frågor om tobak, alkohol och droger

Röker eller snusar du minst flera gånger i veckan?

Hur många gånger har du gjort följande saker under de senaste 12 månaderna?

Druckit öl, vin, sprit eller annan alkohol så du känt dig berusad

Rökt hasch eller marijuana

Rökt spice eller andra rökmixar

Provat annan narkotika (t.ex. amfetamin, heroin, ecstasy eller liknande)

Använt receptbelagda läkemedel utan läkarordination

Sniffat/boffat (t.ex. lim, thinner, tändargas)

Sålt hasch eller marijuana

Sålt annan narkotika

Del E. Frågor om kompisars brottslighet

Hur många av dina kompisar har begått något brott, som du vet om?

Har någon av dina kompisar gjort något av följande, som du vet om?

... Snattat något i en affär

... Förstört någonting med flit

... Brutit sig in någonstans

... Slagit ner någon

... Åkt fast för polisen

Del F. Frågor om relationen till föräldrarna

Hur ofta kommer du och din mamma bra överens?

Hur ofta kan du prata om problem eller andra känsliga saker med din mamma?

Hur ofta kommer du och din pappa bra överens?

Hur ofta kan du prata om problem eller andra känsliga saker med din pappa?

Hur ofta gör du något trevligt tillsammans med en eller båda dina föräldrar (till exempel gå på bio, spela sällskapsspel, idrotta, ha en mysig filmkväll eller liknande)?

Hur ofta vet någon av dina föräldrar var du är om du går ut på kvällen?

Hur ofta vet någon av dina föräldrar vilka du träffar om du går ut på kvällen?

Hur tror du din förälder/dina föräldrar skulle reagera om du skolkade från skolan ett par dagar?

Del G. Frågor om skolan

Hur trivs du i din skola?

Har du sett mobbning på din skola?

Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna oroat dig för att utsättas för brott i skolan?

Tycker du att dina lärare är bra?

Hur viktigt tycker du det är att få bra betyg?

Vad hade du för betyg i följande ämnen vårterminen 2021?

... Svenska

... Engelska

... Matematik

Del H. Frågor om fritid och kompisar

Brukar du besöka eller delta i något av följande minst ett par gånger i månaden på din fritid?

Fritidsgård/ungdomsgård

Biograf

Cafeteria/fik

Bibliotek

Teatergrupp

Dansträning

Gym

Sporthall/idrottshall

Idrottsplats

Kyrka/församlingslokal

Ridhus/stall

Diskotek

Fest

Korvkiosk/pizzeria eller liknande

Musikundervisning/kör

Replokal

Rock-/popkonsert

Föreningslokal

Scoutträff/friluftsförmedlingen

Museum/konstutställning

Skateboardpark/-ramp

LAN-ställe

Flipper-/biljard-/spelhall

Köpcentrum/affärer

Nej, inget av detta

Har du något extrajobb?

Hur många kvällar i veckan brukar du träffa kompisar t.ex. på ungdomsgården, ute eller hemma hos någon?

Brukar du oftast träffa en kompis eller flera kompisar tillsammans?

Hur ofta brukar du umgås med kompisar som är minst två år äldre än du?

Hur väl stämmer följande påståenden överens med hur det är för dig?

Jag litar på att mina kompisar ställer upp för mig om jag behöver hjälp med något

Mina kompisar betyder mycket för mig

Jag respekterar mina kompisars åsikter

Har du blivit mobbad?

Har du mobbat andra?

Tror du att dina kompisar skulle tycka att det var okej om du ...

... drack dig full?

... skolkade ett par dagar?

... stal något i en affär?

... provade hasch?

... stal en bil?

... slog ner en person som sa något förolämpande?

... gjorde en större graffitimålning utan tillstånd?

Skulle du tycka det var okej om dina kompisar ...

... drack sig fulla?

... skolkade ett par dagar?

... stal något i en affär?

... provade hasch?

... stal en bil?

... slog ner en person som sa något förolämpande?

... gjorde en större graffitimålning utan tillstånd?

Del I. Frågor om hur eleven mår och är som person

Hur väl stämmer följande påståenden in på dig?

Jag har känt mig orolig och nervös senaste tiden

Trots att jag är mitt bland människor får jag ibland en känsla av ensamhet

Ibland har jag svårt att sova

Jag känner mig ofta orättvist behandlad

Jag känner mig ofta arg

Har du under de senaste 12 månaderna gjort något av följande för att du var rädd eller orolig för att bli hotad, trakasserad, utsatt för våld eller något annat brott?

Hållit dig borta från skolan en hel dag?

Stannat hemma en kväll fast du egentligen velat gå ut?

Medvetet undvikit vissa personer?

Medvetet undvikit vissa platser?

Hur väl stämmer följande påståenden överens med hur du är som person?

Jag gör ofta saker impulsivt utan att tänka efter i förväg

Jag gör det jag känner för, utan tanke på om det är bra eller dåligt på längre sikt

Ibland tar jag risker bara för att det är kul

Jag tar gärna risker även om det kan vara farligt

Jag har ganska lätt för att bli arg

När jag blir arg har jag svårt att låta bli att skrika, smälla igen dörrar och liknande

Jag tycker ofta att det är svårt att sitta still en längre stund, t.ex. på en lektion

Jag försöker undvika svåra uppgifter

Jag blir ofta uttråkad när andra berättar om sina problem

Del J. Frågor om hur eleven tycker/känner inför vissa saker

Hur väl stämmer följande påståenden överens med hur du tror att du skulle göra?

Om jag hittar en plånbok med 500 kr i så kommer jag att stjäla pengarna

Om någon har glömt att låsa en cykel jag vill ha så kommer jag att stjäla den

Om jag hittade en mobiltelefon skulle jag kunna behålla den utan att få dåligt samvete

Om det är en sak som jag absolut vill ha i en affär, så kommer jag att försöka stjäla den

Om en två år yngre elev kallar mig för något dumt, så kommer jag att slå till den eleven

Hur väl stämmer följande påståenden enligt dig?

Det är viktigt att tala om för polisen om någon vandaliserar skolan

På det hela taget gör polisen ett bra jobb

Jag litar på att jag skulle få en rättvis behandling av polisen om jag blev misstänkt för ett brott som jag inte har begått

Risken att åka fast om man snattar är ganska stor

Risken att åka fast om man stjälar en cykel är ganska stor

Hur fel tycker du det är för någon i din egen ålder att göra följande saker?

Åka moped utan att använda hjälm

Snatta ett paket tuggummi, en chokladkaka eller liknande i en affär

Stjäla kläder i en affär

Bryta sig in i en sommarstuga för att se om det finns något att stjäla

Använda våld för att få respekt

1.2.3 Statistiska mått

Beräkningarna i rapporten är skattningar av andelen (i procent) av den totala populationen elever i årkurs nio uppdelat på kön. Andelar används vid jämförelser mellan grupper. Avrundningen av procenttal innebär i vissa fall att svarsandelarna inte summerar till 100 procent.

I resultatredovisningen används ibland sammanslagningar av frågor. Ett exempel på detta är redovisningen av den totala andel utsatta elever, som är en sammanslagning av utsatthet för misshandel, hot, rån, sexualbrott och stöldbrott.

1.2.4 Redovisningsgrupper

Samtliga resultat i rapporten presenteras uppdelat på kön i de fall det är möjligt. Resultat som baseras på färre än 100 respondenter redovisas inte, eftersom skattningarna då blir för osäkra. Detta innebär att det i en del fall inte är möjligt att presentera resultaten uppdelat på kön, utan enbart utifrån totalen. Vid utsatthet för rån innebär detta dessutom att resultaten för två mätperioder (2015 och 2017) har fått slås samman för att möjliggöra redovisning över huvud taget.

För den övergripande redovisning av utsattheten för brott och delaktighet i brott (samt uppdelat på brottstyp) som finns i bilaga tillämpas även redovisningsgrupper utefter svensk/utländsk bakgrund, bostadstyp, föräldrar skilda/separerade, föräldrarnas utbildning, föräldrarnas sysselsättning, familjens ekonomiska resurser.

Kön¹

Tjejer

Killar

Svensk/utländsk bakgrund

Svenskfödd med minst en svenskfödd förälder

Svenskfödd med båda föräldrarna utrikesfödda

Utrikesfödd

¹ Vid tidigare mätpunkter har antalet varit för lågt (under 100) för att kunna särredovisas. Denna omgång utgjordes gruppen av 103 elever. Det görs dock fortfarande ingen särredovisning, dels eftersom uppgifternas kvalitet är svårbedömd, och dels för att rapportens huvudfokus är utveckling över tid. Däremot ingår gruppen i redovisningar av det totala antalet elever.

Bostadstyp

Hus
Lägenhet

Föräldrar skilda/separerade

Nej
Ja

Föräldrarnas utbildning

Ingen av föräldrarna har universitets-/högskoleutbildning
En av föräldrarna har universitets-/högskoleutbildning
Båda föräldrarna har universitets-/högskoleutbildning

Föräldrarnas sysselsättning

Båda föräldrarna har arbete
Minst en förälder saknar arbete

Familjens ekonomiska resurser

Ej svaga ekonomiska resurser
Svaga ekonomiska resurser

1.2.5 Referenstider

Undersökningens frågor undersöker förhållanden under olika typer av tidsperioder, beroende på frågeavsnitt i enkäten:

Avsnitt A. Frågor om eleven och elevens familj

Detta avsnitt innehåller frågor med tre olika referensperioder:

- förhållandet som råder vid svarstillfället
- de senaste 12 månaderna
- de senaste tre åren.

Avsnitt B. Frågor om utsatthet för brott under de senaste 12 månaderna

Frågorna i detta avsnitt har de senaste 12 månaderna som referensperiod.

Avsnitt C. Frågor om delaktighet i brott och andra riskbeteenden de senaste 12 månaderna

Frågor som rör egen delaktighet i brott har de senaste 12 månaderna som referensperiod, medan frågan om ifall eleven åkt fast för brott handlar om ifall det hänt någon gång ända fram till tidpunkten för datainsamlingen.

Avsnitt D. Frågor om tobak, alkohol och droger

Frågan om rökning och användning av snus avser förhållandet som råder vid svarstillfället, medan frågorna om användning av alkohol och narkotika har de senaste 12 månaderna som referensperiod.

Avsnitt E. Frågor om kompisers brottslighet

Frågorna i detta avsnitt avser tidsperioden ända fram till tidpunkten för svarstillfället.

Avsnitt F. Frågor om relationen till föräldrarna

Frågorna i detta avsnitt avser förhållandet som råder vid svarstillfället.

Avsnitt G. Frågor om skolan

Detta avsnitt innehåller frågor med två olika referensperioder:

- förhållandet som råder vid svarstillfället
- de senaste 12 månaderna.

Utöver detta finns en fråga om elevens betyg i vissa ämnen föregående termin.

Avsnitt H. Frågor om fritid och kompisar

Detta avsnitt innehåller frågor med två olika referensperioder:

- förhållandet som råder vid svarstillfället
- ända fram till tidpunkten för datainsamlingen.

Avsnitt I. Frågor om hur eleven mår och är som person

Detta avsnitt innehåller frågor med två olika referensperioder:

- förhållandet som råder vid svarstillfället
- de senaste 12 månaderna.

Avsnitt J. Frågor om hur eleven tycker/känner inför vissa saker

Detta avsnitt innehåller frågor som rör förhållandet som råder vid svarstillfället.

2 Tillförlitlighet

2.1 Tillförlitlighet totalt

Skolundersökningen om brott är en urvalsundersökning, och de felkällor som är aktuella vid denna typ av urvalsundersökning är täckningsfel, bortfallsfel, urvalsfel, mätfel och bearbetningsfel. Den sammantagna bedömningen är att Skolundersökningen om brott i stor utsträckning kan anses vara representativ för elever i årskurs 9 i Sverige. Däremot är den inte representativ för de elever som går i särskola eller specialskola, eftersom de inte ingår i urvalet. Detta innebär troligen att undersökningen missar grupper som är väldigt utsatta, såsom elever med funktionshinder, och detta är viktigt att beakta vid tolkningen av resultaten.

2.2 Osäkerhetskällor

Den felkälla som ofta har störst betydelse i enkätundersökningar är mätfel, något som huvudsakligen orsakas av frågeformulärets utformning eller av omständigheter vid svarstillfället. Detta kan leda till såväl över- som underskattningar i resultaten.

I denna undersökning bedöms risken för mätfel huvudsakligen bero på respondentens vilja och möjlighet att lämna rättvisande svar. Det kan vara svårt att minnas exakt när en händelse ägde rum, och därigenom kan händelser som inte borde vara med i undersökningen ändå rapporteras.

Undersökningen baseras på skolorval, och datainsamlingen görs på plats i klassrummet. Om en elev som ofta begår brott eller utsätts för brott är mycket frånvarande från skolan, finns det en risk att de inte deltar i undersökningen.

Enligt tidigare analyser av skillnader i svarsmönster (SUB 2011) mellan elever som besvarade enkäten på den avsatta lektionen och elever som besvarade enkäten i efterhand, hade den sistnämnda gruppen inte någon statistiskt säkerställd högre genomsnittlig brottsbelastning än eleverna i den förstnämnda gruppen (Brå-rapport 2013:3). Enligt uppföljningar av bortfall som har gjorts i andra liknande undersökningar, utgör olovligt frånvarande elever en minoritet av det totala antalet frånvarande elever (se till exempel CAN 2017). I Skolundersökningen om brott ombeds skolorna att ge frånvarande elever möjligheten att besvara enkäten vid ett senare tillfälle.

Vid tolkning av resultaten är det viktigt att ha i åtanke att undersökningen lämpar sig bättre för att studera utvecklingen över tid och för att jämföra olika grupper än för att skatta exakta nivåer av utsatthet och delaktighet i brott bland elever i årskurs 9.

2.2.1 Urval

Urvalsramen består av elever inskrivna vid kommunala och fristående skolor som enligt SCB:s skolregister har årskurs 9. Särskolor, specialskolor och skolor med färre än fem elever i årskurs 9 ingår inte i urvalet. Endast klasser där eleverna själva kan fylla i enkäten inkluderas i urvalet. Detta medför att urvalet inte omfattar klasser med elever som kan antas ha svårigheter att förstå enkäten, exempelvis på grund av vissa typer av funktionsvariationer eller språkhinder.

För att säkerställa att elever i samtliga delar av landet får möjlighet att delta i undersökningen, definierades 6 strata utifrån län och urvalet allokerades lika per stratum, 67 skolor per strata.

Undersökningen bygger på ett tvåstegsurval, där steg 1 var ett stratifierat Pareto nps-urval för urval av skolor.

Alla skolor hade inte samma sannolikhet att komma med i urvalet, utan sannolikheten var proportionell mot skolans elevantal i årskurs 8. Det innebär att ju fler elever en skola har, desto större är sannolikheten att skolan kommer med i urvalet. Med denna metod undviker man överrepresentation av skolor med få elever i årskurs 9, vilket gör urvalet mer representativt. Elevantalet hämtades från den senaste elevinsamlingen som SCB gör varje år på uppdrag av Skolverket. I detta fall gjordes den senaste elevinsamlingen i oktober 2020, när eleverna gick i årskurs 8.

Till de skolor som i första urvalssteget valts ut skickades inbjudan till att delta i undersökningen. Bland dem som tackade ja, drogs slumpmässigt en nionde klass per skola med Pareto nps-urval. Som storleksmått användes elevantal per klass. Samtliga elever i de utvalda klasserna i årskurs 9 fick möjlighet att delta i undersökningen.

I analysen av materialet används ett viktningsförfarande som tar hänsyn till både bortfallet och översamplingen, och korrigerar så att resultaten blir så representativa som möjligt för elever i årskurs 9. Trots att översamplings kan generera effektivare urval, kan de också leda till ett större bortfall totalt sett, särskilt när man översamlar grupper med lägre svarsbenägenhet. I Skolundersökningen om brott har däremot den översamlade gruppen (skolor med högre elevantal) högst svarsbenägenhet, och översamplings har därmed inte någon betydande inverkan på den totala svarsfrekvensen.

I brottsofferundersökningar där man vill kunna redovisa skillnader i utsatthet för brott mellan olika undergrupper, krävs generellt stora urval, eftersom de flesta av de tillfrågade personerna inte har drabbats av brott. Urvalsstorleken för undersökningen uppgår till 1 546 skolenheter. Trots att urvalet är stort finns begränsningar i vad som kan redovisas för ett visst år; i regel gäller detta detaljerade analyser om utsatthet för enskilda brottskategorier inom statistiskt sett små grupper (exempelvis könsuppdelade

analyser bland utsatta för personrån). Det finns emellertid möjlighet att genomföra sådana fördjupade analyser genom att material från flera år slås samman. Urvalsfel i en undersökning kan uppkomma när man studerar endast ett urval av populationen (urvalsundersökning) i stället för hela populationen (totalundersökning). De vikter som används justerar till viss del för urvalsfelet, genom att vikta upp de grupper som på grund av urvalet blir underrepresenterade i undersökningsmaterialet. Vikterna bidrar till att precisionen i skattningarna ökar. Detta sker dock mot bakgrund av de variabler som är kända i populationen och som valts ut som hjälpvariabler, varför en komplett justering av urvalsfelet inte kan göras.

2.2.2 Ramtäckning

I Skolundersökningen om brott 2021 identifierades en skola i urvalet som övertäckning. Det rörde sig då om en skola som inte hade någon klass i årskurs 9.

I Skolundersökningen om brott omfattar undertäckning eventuella nyuppstartade skolor som registrerat sin verksamhet efter det att urvalet till undersökningen drogs i oktober 2020. Det finns idag ingen uppskattning om hur många skolor detta kan röra sig om, men effekten av eventuell undertäckning på resultaten bedöms inte vara särskilt stor.

2.2.3 Mätning

Skolundersökningen om brott kartlägger självdeklarerad utsatthet för brott, och delaktighet i brott, bland elever i årskurs 9. Urvalet (Pareto nps-urval) görs i två steg, först stratifierat på skolnivå och sedan på klassnivå. Som storleksmått används elevantal per klass. Statistiska åtgärder har också vidtagits för att öka precisionen i skattningarna och för att korrigera för bortfallet. Datainsamlingen sköts av Statistiska centralbyrån (SCB) på uppdrag av Brå, och går till på så sätt att eleverna anonymt får besvara en enkät, på plats i skolorna. Den senaste datainsamlingen genomfördes från slutet av oktober 2021 till slutet av januari 2022.

De huvudsakliga problemen för resultatens tillförlitlighet gäller de tillfrågades förmåga och vilja att lämna sanna svar. Risken finns för såväl över- som underrapportering. Det kan förekomma att respondenter väljer att lämna tillrättalagda svar, som antas vara "socialt önskvärda", exempelvis på frågor om huruvida en polisanmälan gjorts eller ej.

Händelser kan också placeras fel i tiden, det vill säga att respondenterna felaktigt inkluderar händelser som inträffade före eller efter referensperioden (den så kallade teleskopeffekten), eller exkluderar händelser som egentligen inträffat under referensperioden. I SUB efterfrågas utsatthet under de senaste 12 månaderna.

Det primära syftet med undersökningen är inte att mäta exakta nivåer av utsatthet och delaktighet, utan att få en bild av hur det ser ut i olika grupper av elever och hur den utvecklas över tid.

2.2.4 Bortfall

Externt bortfall

Undersökningar av detta slag är alltid förknippade med ett visst externt bortfall, det vill säga utvalda enheter som inte vill eller kan medverka i undersökningen. Externt bortfall är problematiskt om det finns skäl att tro att det är en viss typ av personer i den undersökta populationen som väljer att inte svara, eftersom resultaten då blir missvisande. Ju fler som deltar i undersökningen, desto mindre blir utrymmet för fel som beror på slumpen.

I Skolundersökningen om brott kan det externa bortfallet delas upp i två kategorier: dels på skolnivå, dels på elevnivå.

Bortfall på skolnivå

Bortfall på skolnivå inkluderar de skolor som fallit bort i det första urvalet på grund av att de valt att inte delta (26,4 procent av skolorna) och de skolor som meddelat att de ska medverka, men som sedan trots detta inte medverkat (15,9 procent). Det totala bortfallet på skolnivå är alltså 42,3. Bortfallet i SUB 2021 är större än i 2019 års undersökning (då det var 32,8 procent) men på ungefär samma nivå som i 2017 års undersökning (då det var 43,8 procent). Bortfallet 2015 var 27,6 procent. Det kan det noteras att urvalet 2017, 2019 och 2021 bestod av 402 skolor, medan urvalet 2015 bestod av 300 skolor. Antalet skolor och elever som deltog i undersökningen 2021 var därmed större än de som deltog 2015, trots att bortfallet 2021 var betydligt större.

De medverkande skolorna har en god geografisk spridning över landet. Andelen svarande skolor skiljer sig mellan de olika landsdelarna (stratumen), men det går inte att se något tecken på systematiska samband mellan medverkan och landsdel. Störst andel svarande uppgick till 80,7 procent, och lägst andel svarande uppgick till 64,5 procent. Antalet skolor som deltagit i undersökningen varierade mellan som lägst 43 skolor, till som högst 53 skolor. Svarsandelen är marginellt högre bland skolor med färre än 60 elever i årskurs 9 (74,7–74,5 procent) än bland skolor med 60 elever eller fler (73,6–73,7 procent). Svarsfrekvensen var på ungefär samma nivå i kommunala skolor som i skolor med en enskild huvudman (74,2 respektive 73,5 procent).

Bortfall på elevnivå

Bortfall på elevnivå kan röra sig om elever som är frånvarande under datainsamlingen, eller, i vissa fall, elever med bristande språkkunskaper i de språk som enkäten finns tillgänglig på. Någon specifik information om anledningen till bortfall samlades inte in i klassrapporten.

På elevnivå beräknas bortfallet på de elever som fått möjligheten att delta i undersökningen, men som av olika anledningar inte besvarat enkäten. Totalt utgör dessa elever 19,3 procent i SUB 2021. Det är en något högre andel än i SUB 2019, då motsvarande andel var 15,3 procent, och en betydligt mindre andel än i SUB 2017, då motsvarande andel var 31,4 procent. I SUB 2015 var motsvarande andel 13,4 procent. Andelen svarande elever varierar mellan de sex olika landsdelarna (stratumen), med mellan 66,2 procent och 71,7 procent. Intressant är att andelen svarande elever är störst (71,7 procent) i den landsdel där andelen svarande på skolnivå är lägst (64,5 procent). Det är inte några kraftiga skillnader i antalet svarande elever (mellan 748 och 928 svarande) trots att bortfallet varierar något.

Vidare är svarsfrekvensen högst (69,9 respektive 69,2 procent) dels i skolor som hade 90 elever eller fler i årskurs 9, dels i de skolor som hade mellan 30–59 elever i årskurs 9.

Det finns en viss skillnad i svarsfrekvens mellan kommunala skolor och skolor med en enskild huvudman (68,6 respektive 63,1 procent). Totalt sett går 83 procent av de medverkande eleverna i en skola med en kommunal huvudman, medan 17 procent går i en skola med en enskild huvudman. Denna fördelning är snarlik fördelningen i den förra undersökningen. Detta stämmer också mycket väl överens med hur det ser ut på nationell nivå i Sverige; totalt sett går ungefär 84 procent av eleverna i grundskolan i skolor med kommunala huvudmän, medan resterande 16 procent går i skolor med enskilda huvudmän.

Internt bortfall

Det interna (partiella) bortfallet handlar om att de elever som besvarar enkäten inte alltid svarar på alla frågor, eller ibland besvarar frågor på ett felaktigt sätt. Det

förekommer också att elever kryssar i flera rutor som svar på frågor där endast en ruta ska kryssas i. Eftersom en del av frågorna i undersökningen kan uppfattas som känsliga – kanske särskilt för elever som utsatts för vissa brott – kan internt bortfall också uppkomma med anledning av att eleverna inte *vill* besvara vissa frågor.

Det är ett generellt problem med pappersenkäter att man inte kan förhindra att respondenterna svarar på frågor de inte ska svara på, eller att de riskerar att missa att svara på frågor de ska svara på. Nästan alla frågor i enkäten har givna svarsalternativ med så kallade kryssvar, både för att göra enkäten enkel att besvara och för att undvika bortfall bland elever med exempelvis skrivsvårigheter. I analyserna inkluderas enbart de elever som, enligt vad som går att bedöma, svarat på ett korrekt sätt på den aktuella frågan.

En vanlig orsak till det stora bortfallet är att eleven kryssar i flera svarsalternativ. Vid frågan om polisanmälan kan det exempelvis röra sig om att eleven kryssar i både "ja" och "vet inte" för att eleven tror att en anmälan har upprättats men inte vet det säkert. När det gäller uppföljningsfrågan om brottsplats missar många elever instruktionen om att frågan rör den *senaste* händelsen, och för de elever som utsatts flera gånger anges därför ibland flera platser.

2.2.5 Bearbetning

Granskningen av data skedde med hjälp av tre olika filter, i syfte att identifiera enkäter med för låg kvalitet, där det till exempel är uppenbart att eleven svarat oseriöst, överdrivet eller inte svarat alls. Totalt exkluderades 0,6 procent av eleverna (33 respondenter) vid denna granskning.

Filter 1 syftar till att rensa bort enkäter med ett stort internt bortfall. Enkäten har 16 frågor om utsatthet för brott och 32 frågor om delaktighet i brott. För att identifiera respondenter med för stort internt bortfall stryks de som har svarat på mindre än hälften av frågorna i del B eller del C.

Filter 2 syftar till att identifiera de elever som angett en uppenbart överdriven delaktighet i brott. Här stryks de individer som kryssat i svarsalternativet med högst antal gånger (20 gånger eller mer) på frågorna om hen stulit en bil, brutit sig in i bostad eller annan byggnad, tänt eld på något värdefullt, slagit någon (icke familjemedlem) så att sjukvård krävdes och om hen skadat någon med ett vapen.

Filter 3 syftar till att identifiera elever som använt ett slentrianmässigt svarsmönster i enkäten. Dessa identifieras som de elever som svarat längst till vänster på svarsskalan på samtliga frågor på ett helt uppslag. Det gäller frågor om fritid och kompisar, om hur eleven mår och är som person och om hur eleven tycker/känner inför vissa saker.

Efter rättningar var det interna bortfallet i enkäten över 5 procent på 18 av de 173 frågorna. Samtliga avser uppföljningsfrågor. Två av frågorna handlar om vad mamma respektive pappa gör och ställs till de elever som angett att föräldrarna inte arbetar. En av frågorna fråga handlar om huruvida eleven fått delta i något program hos socialtjänsten och ställs till de elever som uppgett att de har åkt fast för brott. Resterande är uppföljningsfrågor till utsatthet för brott (var brottet skedde och om brottet polisanmälts), och vad gäller dessa frågor är bortfallet särskilt stort.

2.2.6 Modellantaganden

Ej relevant.

2.3 Preliminär statistik jämförd med slutlig

Ej relevant.

3 Aktualitet och punktlighet

3.1 Framställningstid

Det färdiga datasetet inklusive vikter och konstruerade variabler föreligger cirka 4 veckor efter avslutad datainsamling. Publicering av resultaten sker cirka 9 månader efter avslutad datainsamling.

3.2 Frekvens

Undersökningen står inskriven i Brås instruktion och ska genomföras minst vart tredje år. Undersökningen har dock genomförts vart annat år sedan 2015.

3.3 Punktlighet

Resultaten från SUB 2021 publiceras i två delar:

- Huvudrapporten för SUB 2021, med resultat från samtliga frågeområden, publiceras den 27 oktober 2022.
- Även den tekniska rapporten för SUB 2021 publiceras den 27 oktober 2022.

4 Tillgänglighet och tydlighet

4.1 Tillgång till statistiken

Brå publicerar resultaten från SUB 2021 så snart som möjligt efter att undersökningen genomförts. Huvudrapporten, som belyser resultaten från samtliga frågeområden i undersökningen, ges ut minst vart tredje år. I anslutning till huvudrapporten publiceras även den tekniska rapporten, med fokus på undersökningens genomförande och kvalitet. Samtliga resultat som Brå publicerar från undersökningen presenteras på Brås webbplats², där de också kan laddas ned i pdf-format.

4.2 Möjlighet till ytterligare statistik

Materialet från SUB är tillgängligt för forskning och beställning av specialanpassad statistik, från det datum då resultaten för respektive år publicerats. Detta kan lämnas ut efter prövning i forskningsetisk nämnd och sekretessprövning.

4.3 Presentation

Den årliga rapporten för Skolundersökningen om brott innehåller presentation av resultaten i tabeller och diagram, tillsammans med tolkningar och metodrelaterade kommentarer.

Pressmeddelande skickas ut i samband med att statistiken publiceras.

På Brås webbplats (www.bra.se) presenteras statistik från SUB 2021 på statistiksidorna i pdf-format.

4.4 Dokumentation

Dokumentation om SUB 2021 finns i olika typer av arbetsmaterial och i den tekniska rapporten.

² www.bra.se

5 Jämförbarhet och sam användbarhet

5.1 Jämförbarhet över tid

Årets undersökning är fullt jämförbar med SUB 2015, SUB 2017 och SUB 2019.

Till följd av den omfattande metodförändring som genomfördes inför datainsamlingen 2015, görs inga jämförelser över tid med resultat från åren före 2015 (läs mer om detta i Brå 2016a).

5.2 Jämförbarhet mellan grupper

Jämförbarheten i resultat mellan redovisningsgrupperna bedöms vara mycket god.

5.3 Sam användbarhet i övrigt

Nedan beskrivs andra undersökningar som i viss mån undersöker liknande frågor som de som ingår i Skolundersökningen om brott.

Det är viktigt att ha i åtanke att frågeundersökningarna har genomförts på olika sätt och med olika periodicitet, vänder sig till olika populationer samt ställer frågor på olika sätt. Det är därför inte relevant att jämföra nivåer mellan undersökningarna, utan endast att studera hur utvecklingen sett ut över tid, för att undersöka om samma tendenser framkommer i de olika undersökningarna.

Undersökningen om skolelevers drogvanor

Undersökningen om skolelevers drogvanor, av Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN), omfattar elever i årskurs 9 och gymnasieelever i årskurs 2. Undersökningen har genomförts sedan 1971, men CAN har haft ansvaret för den sedan 1986. Syftet är i första hand att belysa utvecklingen av drogvanor och har därför ett betydligt mer omfattande frågebatteri om användandet av droger, alkohol och tobak än vad som finns i Skolundersökningen om brott.

Datainsamlingen genomförs genom att elever i ett riksrepresentativt skolorval får besvara enkäter anonymt i klassrummet. Urvalsförfarandet är detsamma som i SUB, med en webbenkät till rektorer i utvalda skolor i steg ett, innan man i steg 2 drar ett urval, bestående av en klass per skola. Även i CAN:s undersökning är det Statistiska centralbyrån (SCB) som hanterar datainsamlingen.

Ett par frågor om drog- och alkoholvanor är snarlika de som ställs i Skolundersökningen om brott, varför vissa jämförelser är möjliga att göra, eftersom populationen i de båda undersökningarna är densamma. Däremot kan svarsalternativen variera. CAN ställer också andra frågor som också inkluderas i SUB, exempelvis om eleven varit utsatt för misshandel eller om eleven har skolkat från skolan.

Stockholmsenkäten

Undersökningen Stockholmsenkäten genomförs av Stockholms stad vart annat år, och vänder sig till elever i årskurs 9 och gymnasieelever i årskurs 2 i hela Stockholms län. Undersökningen har funnits sedan 1970-talet, och det huvudsakliga syftet är att kartlägga och följa hur ungdomars levnadsvillkor utvecklas över tid.

Stockholmsenkäten baseras på svar från nästintill samtliga kommunala skolor i Stockholms län, som dessutom är ålagda att delta i undersökningen. Friskolor deltar frivilligt. Enkäten besvaras på lektionstid i klassrummet, under översyn av ansvarig lärare eller annan skolpersonal.

Stockholmsenkäten inkluderar frågor om användande av tobak, alkohol och narkotika, om delaktighet i brott och utsatthet för brott, om otrygghet samt om psykisk ohälsa.

Flertalet frågor är desamma som i Skolundersökningen om brott, med samma referensperiod och snarlika svarsalternativ. Däremot skiljer sig populationen åt, eftersom Stockholmsenkäten enbart vänder sig till skolor i Stockholms län.

5.4 Numerisk överensstämmelse

Ej relevant.

Allmänna uppgifter

A Klassificeringen Sveriges officiella statistik

SUB 2021 ingår, likt SUB 2019, i Sveriges officiella statistik. I huvudrapporten publiceras dock även motsvarande statistik från tidigare undersökningsomgångar (SUB 2015 och SUB 2017) även om dessa inte är officiell statistik. Resultaten från de tidigare mättillfällena är dock producerade utifrån samma kvalitetskrav.

För statistik som ingår i Sveriges officiella statistik (SOS) gäller särskilda regler för kvalitet och tillgänglighet; se lagen (2001:99) och förordningen (2001:100) om den officiella statistiken och Statistiska centralbyråns föreskrifter (SCB-FS 2016:17) om kvalitet för den officiella statistiken.

B Sekretess och personuppgiftsbehandling

I myndigheternas särskilda verksamhet för framställning av statistik gäller sekretess enligt 24 kap. 8 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Vid behandling av personuppgifter gäller reglerna i EU:s dataskyddsförordning (GDPR)³, i den ursprungliga lydelsen, och lagen (2018:218) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning.

Inom statistikområdet finns också särskilda regler i lagen (2001:99) om den officiella statistiken och förordningen (2001:100) om den officiella statistiken.

C Bevarande och gallring

SUB genomförs av SCB, som ansvarar för arkivering och gallring av material som har framställts av SCB med anledning av uppdraget och som är allmänna handlingar. Enligt 19 § lagen (2001:99) om den officiella statistiken ska personuppgifter gallras när de inte längre behövs för sitt ändamål. SCB gallrar personuppgifter tre månader efter uppdragets slutförande. Övrigt undersökningsspecifikt material gallras 24 månader efter att datamaterialet levererats till Brå. De fysiska postenkäterna gallras av SCB efter sex månader. SCB levererar inskannade bilder av samtliga postenkäter till Brå, som sedan gallrar dessa efter ett år.

D Uppgiftsskyldighet

Uppgiftsskyldighet till denna statistik föreligger inte.

E EU-reglering och internationell rapportering

Ingen EU-reglering berör SUB.

³ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning).

F Historik

Skolundersökningen om brott har genomförts sedan 1995. Undersökningen initierades vid kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet (Ring 1999), och har sedan 1999 genomförts på Brå. Sedan 2016 är det inskrivet i Brås instruktion att undersökningen ska göras minst vart tredje år, och från och med 2020 ingår SUB i den officiella statistiken. Denna rapport beskriver hur den senaste undersökningen (SUB 2021) genomförts. För jämförelser med tidigare års undersökningar hänvisas till respektive års tekniska rapport.

G Kontaktuppgifter

Statistikansvarig myndighet	Brottsförebyggande rådet (Brå)
Kontaktinformation	Sofia Axell
E-post	sofia.axell@bra.se
Telefon	08-527 58 528